

Zonê Zazaki de xetê nostene

Dr. Zilfi Selcan

Not: Na noste qesey kerdisê zu semineriyo, 18. gulane 1996 de Mainerzhagen/Almanya de bi. Uza ra tepiya tenê kerd kilm, mecmua Warey de veziya.:

Ware, Baiersbronn (Deutschland), Nr. 10, 1996, 29-45.

- I. Taê qesê veri
1. Alfabe (ortografi)
- 1.1 Fonolozi
- 1.2 Herfe minasiv niya
- 1.3 Nostiso zêde / derg
- 1.4 Nostiso kê m / nêmezet
2. İmla
- 2.1 Piya-ciya nostene
3. Morfolozi
4. Qesê newey
5. Torê vatişi (stilistik)
- 5.1 Vatiso nianê minasiv niyo
- 5.2 Niya nêvazino
- 5.3 Pasif
6. Xetê nostişi
7. İmla almanki ra gore vatis u nostisê qesê Zaza 'y

Manê kilmeku:

alm.	almanki	Q	qeyde ('kaide, kural')
arav.	aravki	trk.	tırki
fars.	farski	V	vokal, vengın, ('sesli harf')
IPA	International Phonetic Alphabet	VB	vokalo bari
K	konzonant ('sessiz harf')	VQ	vokalo qolınd
m.	ma(kek) ('feminin')	W9	Ware 9
n.	nêr ('maskulin')	X	xeta
nd.	niade (sêr ke, biewni)	yb.	yiê bini
nd. cêr	niade cêr	zaz.	zazaki
nd. cor	niade cor	zcêr.	zazakiê cêri
nd. l.	niade lista	zcor.	zazakiê cori
nr. ns.	numra nostey	zd.	zêde ('Plural', 'çoğul')
nr. p.	numra pelge	[]	nostisê fonetiki zeê dero
p.	pelge	ø	sufikso sıfir

Nostê ke analiz kerdê:

nr. ns.	pelge	noskar u nostey
0.	1-2	?, qapaxê veri
1.	3	?, <i>Teyestey</i>
2.	5	?, <i>Ware ra</i>
3.	6-9	X. Çelker, <i>Zon u Gramerê Zonê Ma Ser.</i>
4.	10-14	Munzir Comerd, <i>Yitiqatê Dersimi de Wayirê Çêi.</i>
5.	15	Daimi Cengiz, <i>Sey Qaji Sero Reportaj-I.</i>
6.	24-25	Feydo, <i>Hêfê İsonu.</i>
7.	25	Uşênê Pardiye, <i>Sebeno Sebeno</i> ; arêker u nostox: Hawar Tornêcengi.
8.	27	Heqîê Mergariji, <i>Çarixê Khani</i> , (hata lete).

I. Taê qesê veri

Sefunê peênu de zonê zazaki sero xelê kar bi; hata nêzdiyê 30 kitavi eve zazaki veziay. Mecmuê ke waxto peên de vezinê naê: *Ware* u *Tija Sodiri* u *Kormışkan*. Zazaki hata nika eve *zu qeyde* nênoşiya. Zonê zazaki hata nika hetê girameri ra, bine ra analiz nêbiyo; cokao noskari hona qeyde u qanunê zazaki bine ra nêzonenê. Heto bin ra ki, zê her zonunê binu zazaki de ferqê mıntıqa esto. Na durum ra gore nostene de ki xelê ferqi estê. Tavi ke nostu de zof ki xeleliye kuna cı.

Redaksiyonê *Warey* mı ra wast ke, nostê ke veziyê, hetê *xeleliya nostişî* ra feê analiz kerine. Mı nostisê *Warey*, yê morê 9. (newine), qapaxê veri ra ve hata pelga 27. (vistuhotine) tek ve tek wendi. Mı 8 nostey çinîti we (nd. cor), tey niada (şêrkerd, ewniya); ni, nostê 6 noskarunê. Na materyal hetê temsilkerdena istatistiki ra, mı ra gore hona seniko, hama oncia ki meselu (problemu) vezeno meyda. Hora wastena mın u redaksiyonê *Warey* ki awa ke, feê bêli kerime, ala nostu de senê xetey benê. Ni ke bêli bi, rasteni u xelelenia ninu sero qesey beno. Uza ra tepiya nostoxu ke reyana nost, hem dayina rast, hem ki dayina zelal, dayina wes nosenê.

1. Alfabe (ortografi)

Redaksiyonê *Warey* alfabê C. M. Jacobsoni gureto, *eve xeleliye* vuño, ho rê heni kerdo temel. Mı seminerunê zonê zazaki de her waxt vake ke, taê herfê ke olvoz C. M. Jacobson tavsiye keno (nd. *Ware*, p. peêne), meselunê (problemunê) nostişî hal nêkenê, dayi zêde meselu pêda kenê. Coka ez ve ho nine xelet vinen.

Zilfi Selcan	C. M. Jacobson
[x] x xezal, axa, xêx	[ɣ] ğ ğezal, ğelet, xêĝ
[ʒ] z zıl, tažiye	[ʒ] j jil, tajiye
[tsʰ] ç çem, çım	[ts] çh çem, çım
[pʰ] p ponc	[p] ph phonc
[tʰ] t tomır	[t] th thomır
[kʰ] k koçıke	[k] kh khoçıke
[r:] r bır	[r] rr bırr

Prensipo de muhim nao: *Zu fonem ve zu herfe binoşiyo.*

Nostisê [x] y:

- Ez nostisê zazaki de [x] y ça eve ğ nê, eve x mnasiv vinen? Çıke x ve x̄ y ra, hetê fonolozi u biçimi ra zuvini ra nêzdiyê: *xal*, *xezal*, *xêx*, *axa*. Hama x ve ğ ra heni niyê.
- Ez seweta [ʒ] y ça j nê, z mnasiv vinen? Çıke zazaki de [z] ve [ʒ] ra, hem mıntıqa ve mıntıqa de, hem ki vatis de vurunê. Taê misali:

Z. Selcan	Ware	Z. Selcan	Ware
zêdeyin		halo oblik	
zu bıze	zu bıze	laz	laz
dı bızı	dı bıji	laži rê	laji rê
zu laz	zu laz	xoz	xoz
dı laži	dı laji	xoži ra	xoji ra

- Nostisê [r:] y: [r:] ke eve dı herfu, yanê eve *rr* binoşiyo, mnasiv niyo. Coka ez van eve 'diakritik' ('yardımcı işaret'), yanê eve *r̄* binoşiyo.
- Nostisê [pʰ, tʰ, kʰ, tsʰ] y: Na fonemu de 'Aspiration' ('Behauchung') çino; ni vengi 'Ejektiv' ê. Cokao ke *Warey* na 'Ejektiv' i ve 'Aspirata' ra xeleliye ra kerdê têwerte ra. 'Aspirat' i eve nostisê fonetiki (IPA) naê: [p^h, t^h, k^h, ts^h, tʃ^h]

Aspirati nostisê fonetiki			Eyektivi nostisê fonetiki		
nostisê fonemu			nostisê fonemu		
[p ^h]	p	par, pere	[p']	p' / p	p'on (p'an) / pon (pan)
[t ^h]	t	tu, tede	[t']	t' / t	t'om (t'am) / t'om (t'am)
[k ^h]	k	kar, key	[k']	k' / k	k'an / kan
[ts ^h]	çVQ-	çay	[ts']	ç' / ç	ç'ılm / ç'ılm
[t ^h]	çVB-	çê, çü	[tj']	ç' / ç	ç'inik / çinik

Redaksiyonê Warey *eyektivi* ve *aspiratu* ra kerdê têwerte ra:

xelet; Ware, nd. 1. alfabey			Eyektivi rast		
[p]	ph	phonc	[p']	p' / p	p'onc / ponc
[t]	th	thomir	[t']	t' / t	t'omir / tomir
[k]	kh	khoçike	[k']	k' / k	k'oçike / koçike
[ts]	çh	çhem	[ts']	ç' / ç	ç'em / çem
[tj]	çh	çhêr	[tj']	ç' / ç	ç'êr / çêr

Îta ra oseno ke: *phonc* nê, *ponc* / *p'onc* minasivo; *thomir* nê, *tomir* / *t'omir* minasivo; *khoçikê* nê, *koçike* / *k'oçike* minasiva; *çhem* nê, *çem* / *ç'em*; *çher* nê, *çêr* / *ç'êr* dayina minasivo.

1.1 Fonoloji

- Q 1** Vokali dîma ke [i] ame, eve y noşino; nd. X 1: *ga* > *gay*, *bira* > *biray*, *do* > *doy* ... filan.
- Q 2** Fonemê ke gegane vazînê, gegane ki darinê we ('alternatif'), zê qeseykerdene (telâfuz) noşinê; nd. 1., X 2; na fonemê alternatîfî *e-* ve *-r-* raê: (*e*)ve, *de(r-)*
ez ve to ra : *ez*, *eve arave son*; *eve kardi bîrneno*
kilit mi de niyo : *kilit mi dero*; *tede çino* : *tedero*
- Q 3** *cVB-* zazakiyê cori de eve [dz-] wanino, *cVB-* ki eve [dʒ-]. Gereke eve qeydê telafuzê zazaki bîwaniyo. Eve telafuzê tırki ke wend, xelet noşino; nd. 1., X 3:
yi bi ciya / cia; *ey xelê cianda*; *cüamerd u cüanike*
- Q 4** *e* nê, *ê*; nd. 1., X 4. 24 qesu de *ê* xeletiyê ra eve *e* noşiyê:
zcor. *Dêrsim* : trk. *Dersim*; *Dêrsımız* : trk. *Dersimli* : alm. *Dersimer*
hire nê, *hirê*; *tæ* nê, *taê*
- Q 5** *ê* nê, *e*: *herê* nê, *herey*; *nejdide* nê, *nêjdi* de.
- Q 6** Zonê zazaki de *h*, ne wertê vokalu de (*-h-*), ne ki peyniyê de (*-h*) çino. Yanê *-VhV-* u *-h* çino. Cokao ke, qesê ke zonunê bêaxkiu ('yabancı') de eve *-h-*, *-h* vazînê, zazaki de bê-*h* qesey benê; nd. 1, X 6:
zaz. *-ø(-)* : trk. *-h(-)* : krd. *-h(-)* : arav. *-h(-)* : fars. *-h(-)*
zaz. *ret* : trk. *rahat* : krd. *rehet* : fars. *râhat* : arav. *râha*
zaz. *guna* : trk. *günah* : krd. *guneh* : fars. *gonâh* گناه : arav. --

zazaki	farski	tırki	aravki	
<i>cail</i> , <i>cayil</i>	câhel	cahil	câhil	جاهل
<i>ceneme</i>	cahannam	cehennem	cehennem	جهنم

<i>qar</i>	ğahr	kahr	qaḥr	قهر
<i>mala</i>	mahalle	mahalle	maḥalla	محلة
<i>mekême</i>	mahkame	mahkeme	maḥkeme	محكمة
<i>mekum</i>	mahkūm	mahkūm	el-maḥkūm	المحكوم
<i>Momid</i>	Mahmūd	Mahmut	Maḥmūd	محمود
<i>morim</i>	mahrūm	mahrum	maḥrūm	مخروم
<i>mafkerdene</i>	mahv kardan	mahv etmek	--	--
<i>macur</i>	muhācer	muhaccir	el-muḥaccir	المهاجر
<i>moř</i>	mohr	mühür	(el-hatmu)	--
<i>mistaq</i>	mostahağğ	müstahak	mustahak	مستحق
<i>řet</i>	rāhat	rahat	rāḥa	راحة
<i>řamani</i>	rahmāni	rahmani	rahmani	--
<i>řameti</i>	rahmati	rahmetli	raḥme	رحمة
<i>tomete</i>	tohmat	töhmet	tuḥme	تهمة

- Q 7** Qesê ke halê genitifi derê, eve *-i-a* qedinê, nominatif de ki eve *-i* qedinê. Taê qesu de *-i* yo ke peyniya qesey dero, xeletiye ra nênoşino. Na *-i* pêt nê, sıst ('vurgusuz') vazino; cokao ke noskari nostis de ponêginenê; nd. l.: *poşt nê, poştî; çitur nê, çituri*
Koti ra bêli beno ke, *poşt* xeletu, *poştî* řasto? Vatiso řast u xelet halê *genitifi* de ('-nın hali') bêli beno: *pošta mı nê, poştia mı vazino; řošta mı nê, řoştia mı; tašta mı nê, taştia mı.*
- Q 8** Zazakiyê cori de *ş-* y dıma dayıma vokalê bari yenê; nd. l. *şa* eve telafuzê trki řasto, hama qeydê telafuzê zazaki rê ters kuno. Çıke řastê ho nao: *şia* : trk. *siyah* < fars. *sîyâh*. İta de oseno ke, *ş* y dıma vokalo bari *-i* yeno. Coka: *şefil nê, şêfil; ez şune nê, ez şıune* (< *şıyaene*).
- Q 9** Ferqê *r* u *ř* y çitur bêli beno? Kam ke na mesela de bêqeraro, eve ho pêt qesey kero, ho ve ho řınd gos do. Tavi noskar gereke zonê ho řınd bızono; nd. l., X 9; *r* ve *rr/ř* ra xelet noşinê:
torn nê, tořn; pur nê, puř; zere nê, zeře; pır nê, piř serro nê, sero; serr nê, ser
- Q 10** Namê mordemunê ke zonunê binu de eve *Hu-*, *Ru-*, *Yu-* sıfte kenê, zazaki de vurinê, benê *U-*:
Uşên, Usên : trk. Hüseyin < arav. *Husein*; *Uřıs* : trk. *Rus* < *Rus*; *Usiv* : trk. *Yusuf* < arav. *Yusuf wue nê, uwe; çıke awe, uwe; yanê vereniya qesey de a-, u- esto.*
- Q 11** Zazaki de *çıqa(şi)* vazino; nd. X 7: *ğ* ve *x* ra kuno têwerte.
- Q 12** Qesê ke zovina zonu de eve *i-* sıfte kenê, zazaki de ki heni qesey benê: *ison/isan* : trk. *insan*; *idar, idara* : trk. *idare*. nd. l., X 8: *Yımam nê, İmam* : trk. *İmam* < arav. *al-İmām*; *yılım nê, ilm* : trk. *ilim* < arav. *ilm علم*

1.2 Herfe mñasıv niya

Q 13 Zu foneme ve dı herfu nostene, qe mñasıv niya. Hama telafuz ke zof icav keno, mordem şikino ke, eve diakritik ('yardımcı işaret') bmoso. Coka *ph, kh, th, rr, çh* nê, ya *p', k', t', r', ç'*, ya ki *p, k, t, r, ç* dayına mñasıvo. Çıke işaretê <'> u <'> y herfi niyê, *diakritikiê*.

Mı ra gore *p, k, t, r, ç* mñasıv oseno; yanê bê-diakritiku ke binoşıyo ki, wendene zê vatena tayine wendis zor nêkeno. Eve *h* u *diakritiku* nostis u wendis beno zor.

Q 14 Herfê zonunê binu nê, herfê ke fonoliziyê zazaki rê dayına mñasıvê, gereke yi bıcêriyê. nd. X 14, *rr, ğ*. Yiê ke misê nostisê kirdaski seweta [r:] y *r* nê, *rr* wazenê. Yiê ke misê nostisê türki, seweta [ɣ] y *x* nê, *ğ* wazenê. Mı ra gore *rr* u *ğ* nê, *r* u *x* dayına mñasıvo.

1.3 Nostiso zêde / derg

Nostiso zêde çıturi bêli beno? Fonemê ('vengê') ke telafuz de çinê, hama noşinê, yi zêderê. Mordem ke caê de bêqerar maneno, ho ve ho pê, eve vengo berz qesey kero, rınd gos do. Fonemê ke *tam* ('net', 'deutlich hörbar') telafuz benê, zelal hesninê, yi gereke binoşıyê. Fonemê ke pê nêhesninê ('nicht deutlich hörbar'), yi saynêbenê, gereke nênoşıyê.

Na nostiso zêde -w-, -y-, xeteliye ra wertê dı vokalu de noşino (11 tipi); nd. l., X 15, 16:

-V₁-w-V₂ -: -V₁-w-o/u- -V₁-y-V₂ -: -V₁-w-a/(e, ê, i, u)

Analizê -V₁-w/y-V₂- y ra na qeydê xeteliye vezino:

Q 15 Vokalo diyin (V₂) ke -o-, ya ki -u- yo, u waxt xeteliye ra werte de -w- noşino (4 tipi, nd. l.): -awo-, -ewo-, -êwu-, -owo- nê, -ao-, -eo-, -êu-, -oo-.

Q 16 Vokalo diyin (V₂) ke -a-, -e-, -ê-, -u- yo, u waxt xeteliye ra werte de -y- noşino (7 tipi, nd. l.): -aye-, -ayê-, -ayi-, -eyê-, -iya-, -iyu-, -oyê- nê, -ae-, -aê-, -ai-, -eê-, -ia-, -iu-, -oê-

Mordemi ke rınd gos na ro telafuzê zazaki ser, bêli beno ke, na -w- u -y- tam pê qesey nêbenê. Seminarê zonê zazaki de, mı na misali gosedaru rê tek ve tek qesey kerdı. Hem zazakiê cêri de (Şiverge), hem ki zazakiê cori de (Dêrsım, Erzinga, Şêvaz, Varto ...) têdine telafuz kerd, gos da. Gosedari ve ho ki hesarê cı bi ke, raşti ke nostisê -w- u -y- zêdero; yanê telafuz de çino, coka gereke nênoşıyo. Eke niya bo, u waxt nostis u wendisê zoni beno rê. Seweta misalu nd.l. Peyniya lista de (1.3) seweta 'be y nd.cor, Q 2.

1.4 Nostiso kême / nêmezet

Nostiso kemi çıturi bêli beno? Fonemê ke qesey kerdene de (telafuz de) *zelal* vazinê, tam hesninê, gereke binoşıyê. Eke nênoşıyê, u waxt nostiso kemi saybeno. Na durım wertê vokaluê -ai-, -ei-, -ia-, -ie- de yeno meyda; nd. l.

Q 17 Wertê -ai-, -ia-, -ie-, -ei- de ke -y- ('Verbindungselement', 'kaynaştırma sesi') çine bo ki, oncia rast qesey beno; hama werte de ke eve -y- binoşıyo, dayına mñasıvo: *wa(y)ir, le(y)ir, şı(y)e, mi(y)e, me(y)it, se(y)id*.

2. İmla

2.1 Piya-ciya nostene

Lista cêri ra oseno ke, nostê ke analiz biyê, saê ke têdine de (2. ra ve 8.) xeteliya piya u ciya nostişı bena. Nostena raste gereke eve na qeydu bibo:

Q 18 Zamir ve fiili ra ciya noşinê. nd. l., satıra verêne.

Q 19 Dı fiilê ke têdımârê, ciya noşinê. nd. satıra 2.: *Ey kitab da ardene; A postalu dana ardene*.

Q 20 Fiilê *biyaene* 'sein', 'olmak' deklinasyon de ('fiil çekimi de) dayıma ciya noşino; çıke fiilo de baxseo.

Xelê cau de fiilo vırên ve fiilê *bi/vi* (< *biyaene*) ra xeteliye ra piya noşıyê; *bi/vi* zu 'Hilfsverb' ('yardımcı fiil') o; nd. l.: *Mı u di vi. A ame vi. Lazek hona nêbi vi ... filan*.

Q 21 *ki* zazaki de dayıma ciya noşino nd. l.: *yaki* nê, *ya ki*; *U ki bêro. U ya meste, ya ki bêro yeno*.

- Q 22 *ke* dayima ciya noşino. nd. l.
- Q 23 Zazakiyê cêri de preverbê *zê ra-, ro-, we-, pê-* ... filan, waxto ravêrdae de ('Vergangenheit', 'geçmiş zaman') dayima fill ra ciya noşino. nd. l.: *Ey çêver kerd ra. Mı çüal na ro. Ey sana we, ae sana pê.*
- Q 24 *ve* dayima ciya noşino.: *ez ve to ra; u şî ve çê; mı kitav da ve ci.*
- Q 25 Sufiksê ('Endung', 'takı') kopula (trk. *-dir, -dır*) dayima piya noşinê: *nêwes > ez nêwes-u(ne). u wes-o.*
- Q 26 *bê* (alm. *un-, ohne*, trk. *-siz*) piya noşino: *non > bênon, sole > bêsole ...* filan.
- Q 27 *bî-* deklinasyonê fiilu de zu sufiksê emri u konyunktifio; eve fill ra piya noşino, nd. l.: *bî-de mı, bî-vine, bî-wane; Ez ke bî-dine, sebena? A ke bêro, sekena?*
- Q 28 Namê şiaxisu dayima eve herfa girse sifte keno; namê zu mordemi ke diyê, ciya noşinê; nd. l.: *Sa Heyder (< Şah Haydar), Sa Uşên (< Şah Hüseyin); Ala Vêrdi (< Allah Verdi), Ali Hese*

3. Morfolozi

- Q 29 Dı namey ('Substantiv') eve *be/ve ... ra* zuvini ra girê dinê: *lazek ve çêneke ra, Ali ve Hesenî ra.* Coka lista cêri de, X 29 de verva na qeydey noşiyoy.
- Q 30 Zu qese ke zazaki de esto, hurendia dey de qesê zonê bêaxki guretene minasiv niyo; nd. l., satıra 3.: *heyân kirdaşkiyo; zazazaki hata.*
- Q 31 Strukturê mastarê (1) fiilunê zazaki niyaro: 'Präterital-Stamm'-*en-e; werd-en-e, berd-en-e, kerd-en-e, ra-kerd-en-e, axme kerd-en-e.*
- Q 32 Zazaki de izafe ('isim tamlaması') eve na formil vıražino:

n.		$\left \begin{array}{c} \hat{e} \\ \hline \end{array} \right.$		$\left \begin{array}{c} i \\ \hline \end{array} \right.$	<i>dest n., lazek n. > dest-ê lazek-i</i>
m.	name ₁ -	$\left \begin{array}{c} a \\ \hline \end{array} \right.$	name ₂ -	$\left \begin{array}{c} e \\ \hline \end{array} \right.$	<i>xêxe m., pakiye m. > xêx-a paki-y-e</i>
zđ.		$\left \begin{array}{c} \hat{e} \\ \hline \end{array} \right.$		$\left \begin{array}{c} u(n) \\ \hline \end{array} \right.$	<i>mal u ga zđ., çêy zđ. > mal u ga-ê çê-u(n)</i>

- Q 33 Zazaki de çiyoy ke bêli niyo ('belirsiz', 'unbestimmt'), eve sufiksê *-ê* y vıražino: *koçike > koçik-ê, lazek > lazek-ê, çêneke > çênek-ê*
- Q 34 Waxto ravêrdao ke hona nêqediyoy ('unvollendete Vergangenheit') zazaki de eve sufiksê *-êne* vazažino. 2 xetey verva na qeydeiyê; nd. l.: *to vat-ene nê, to vat-êne; kerd-ene nê, kerd-êne*
- Q 35 sufiksê waxtê nikaeni *-en-* o. Zazaki de waxto nikaê ('Präsens', 'şimdiki zaman') eve na formil vıražino: 'penc'-*en-*'sufiksê şiaxişî' (*u*) *vez-en-o, (a) vor-en-a, (yi) wan-en-ê*
- Q 36 Sufiksê *-ên* i: *dar > dar-ên, koçika darêne; zêrn > zêrn-ên, iştane zêrnêno; osin > osin-ên*
- Q 38 Namoy nêr (n.) halê obliki de ('nicht-nominativ') sufiksê *-i* y cêno: *esker n. > esker-i dest ra, tomur n. > tomur-i rê, Memed > Memed-i rê.*
- Q 39 Fiilunê intransitivu de ('geçişsiz') subyekt ('özne') sufiksê *nêceno*: *lazek n. > lazek nêbeno/sono/yeno, çêneke m. > çêneke yena/sona/bena*
- Q 40 İzafê sifati ('sıfat tamlaması') zazaki de eve na formil vıražino:

halo nominatif

n.		$\left \begin{array}{c} o \\ \hline \end{array} \right.$		$\left \begin{array}{c} \emptyset \\ \hline \end{array} \right.$	<i>mordem n., rînd > mordem-o rînd-ø</i>
m.	name -	$\left \begin{array}{c} a \\ \hline \end{array} \right.$	sıfat-	$\left \begin{array}{c} e \\ \hline \end{array} \right.$	<i>cinike m., semt > cinik-a semt-e</i>
zđ.		$\left \begin{array}{c} \hat{e} \\ \hline \end{array} \right.$		$\left \begin{array}{c} i \\ \hline \end{array} \right.$	<i>mordemi zđ., hewl > mordem-ê hewl-i</i>

halo oblik

n.		$\left \begin{array}{c} \hat{e} \\ \hline \end{array} \right.$		$\left \begin{array}{c} i \\ \hline \end{array} \right.$	<i>mordem-ê rînd-i</i>
m.	name -	$\left \begin{array}{c} a \\ \hline \end{array} \right.$	sıfat-	$\left \begin{array}{c} e \\ \hline \end{array} \right.$	<i>cinik-a semt-e</i>
zđ.		$\left \begin{array}{c} un-\hat{e} \\ \hline \end{array} \right.$		$\left \begin{array}{c} u(n) \\ \hline \end{array} \right.$	<i>mordem-un-ê hewl-u</i>

misalê bini: nom. (M1) *kitav-o newe-ø* (wend.)

obl. (Ez) *kitav-ê newe-y* (wanen.)

Cümlê X 40 de *zonê de bini* (obyekt, 'nesne') halo oblik dero.

Q 41 Fiilunê tranzitivu de ('geçişli'), waxto ravêrdaê de zubyekt ('özne') dayima halo oblik dero. Namonê (n.) ke kot halo oblik, dayima sufiksê *-i* cêno:

Hesen n. > Hesen-i vake. lazek n. > lazek-i vake.

Q 42 Zazaki de sufiksê qızkerdişi *-ik, -ek* o:

zel > zel-ik laz > laz-ek koz > koz-ik çêna > çên-ek-easte >
ast-ik rînd > rînd-ek poste > post-ik sur-i > sur-ek-i kuři >
kuř-ik moře > moř-ek-e Bav > Bav-ik oson > oson-ek ciniye >
cin-ik-ekemere > kemer-ek-e k'al > k'al-ik

Q 43 *-in* (trk. *-li, -lu*, alm. *-ig*) zu sufiksê de sıfatiyo: *sol-e > sol-in, wel-e > wel-in, hewes > hewes-in.*

Q 44 Sufiksê nêbiyaene ('Negation', 'olumsuzluk') *nê- o. Taê cau de ni-* važino. Hama *zonê zazaki* de leto zêde eve *nê-* važino. Nae ra gore nostena *nê-* y dayina mınasıva; nd. X 44.

Q 45 *-eni* (trk. *-lik, -lık*, alm. *-heit*) zazaki zu sufiksê de nameyio: *bira > bira-eni, rînd > rînd-eni.*

Q 46 Sufiksê asli/koke u yê caê amaene/roniştene ('Herkunftsart') *-iz* o. Taê caunê zazakiê cori de *-ic* [-idz] o; zazakiê cêri de *ki -ic* [-idz], *-iz* [-iz] važino.

Al > Al-iz Dêrsım > Dêrsım-iz
Lol > Lol-iz Erzıngan > Erzıngan-iz
Demen > Demen-iz Varto > Varto-y-iz
Kurês > Kurês-iz Şivereg-e > Şivereg-iz
Demen > Demen-iz-e Varto > Varto-y-iz-e
Al > Al-iz-e Dêrsım > Dêrsım-iz-e

Q 47 *-ki* zazaki de hem sufiksê namê zoniyo, hem ki yê zu sıfatiyo:

Namê zonu: *Kırmanc > Kırmanc-ki, Zaza > Zaza-ki, Kirdas > Kirdas-ki,*
Alman > Alman-ki, Arav > Arav-ki, Fars > Fars-ki

sıfat: *k'ofk'an-ki; Ey k'ofk'an-ki kemere este.*

Q 47a *Zonê zazaki* de dı konzonanti têdima ninê. Hama tırki u farski u aravki de na ('Verdoppelung') esto.

Q 47b Qesê ke aravki de eve dı konzonantunê, tırki de oncia heni manenê, hama zazaki de beno tek konzonant: zaz. *-K-* : trk.-*KK-* : fars.-*KK-* < arav. *-KK-*

X 47 verva na qeydeya. *Tırk > Tırkki* nê, *Tırki* rašto;

çike *zonê zazaki* de Q 47a ra gore *-KK-* > *-K-*; yanê *Tırkki > Tırki.*

zazaki	tırki	farski	aravki	
<i>-K-</i>	<i>-KK-</i>	<i>-KK-</i>	<i>-KK-</i>	<i>KK</i>
<i>Avas, Abas</i>	Abbas	Abbas	Abbas	bb
<i>tucar (tecir)</i>	tüccar	tācer	tācir	cc
<i>(,tecir)</i>				
<i>mudet</i>	müddet	moddat	--	dd
<i>dukan</i>	dükkān	dokkān	dukkān	kk
<i>mala</i>	mahalle	mahalle	mahalla	ll
<i>malım</i>	mu'allım	mo'allem, āmūzkār	mu'allım	ll
<i>mule</i>	molla	mollā	--	ll
<i>cenet</i>	cennet	cennet, bihişt	cennet	nn
<i>ceneme</i>	cehennem	cahannam	cahannam	nn
<i>zıqım</i>	zıkkım	zağğım	(semm)	qq
<i>ceře</i>	cerrah	carrāh	carrāh	rr
<i>qewete</i>	kuvvet	ğuvvet	quvve	vv

Q 48 *ra* zu 'Postpositiono' *o*; namo ke verê *ra* y dero, dayima halê oblikuşi dero. *ra* eve na formil vazîno.:

n.		$\left \begin{array}{c} i \\ e \\ u(n) \end{array} \right $		<i>lazek-ø</i> > <i>lazek-i ra</i>
m.	name -	$\left \begin{array}{c} e \\ u(n) \end{array} \right $	ra	<i>cinuk-e</i> > <i>cinuk-e ra</i>
zd.		$\left \begin{array}{c} i \\ e \\ u(n) \end{array} \right $		<i>lazek-i</i> > <i>lazek-u ra</i>

Q 49 'Postposition' ê lokatifi *de o*: *lazek-i de*, *çêneke de*, *çê de*, *dest de*, *most de* ... filan.

Q 50 Fiilunê tranzitivu de waxto ravêrdaê de, wertê obyektî ('nesne') u fiili de 'Kongruenz' ('uyum') esto; sufiksê obyektî u fiili seweta n., m., zd. wertaxê:

n.		$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $		$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $		$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $
m.	her-	$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $	Mı her-	$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $	berd-	$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $
zd.		$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $		$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $		$\left \begin{array}{c} ø \\ e \\ i \end{array} \right $

nd. X 50: *hedire* m., *hedira ma* m. > *hedir-a ma ard-e*.

Q 51 Emir ve dileg u serti ('Konjunktiv', 'dilek kipi') *ra* eve *bi-* vazînê. Emir de: *bi-wane*, *bi-wanê*. Dileg u sert de (wastis) de: *Ez ke bi-wanine*, ...; *U ke bi-wano*, ...

Q 52 Name ve sıfat *ra* eve *-e-* zuvini *ra* gire dinê: *poř*, *derg* > *poř-e-derg*; *çım*, *koř* > *çım-e-koř*, *savř*, *teng* > *savř-e-teng*.

Q 53 Nagasiyonê dilegi u serti taê cau de eve *nê-*, taê caunê binu de (Xozat, Vacuxê, Varto, yb.) ki eve *me-* vazîno.. Hama emir de, her ca de eve *me-* wertaxo. nd. (X) 53. Coka mı 53. xeta say nêkerd, zeê parantezi de ard *ra* çımu ver ke, bizoniyo.

Q 54 Negasiyon ('olumsuzluk') ve *nê-* vazîno.; nd. X 54.

Q 55 Fiilê *vatene/vatişi* waxto ravêrdaê de eve *vake* u *va(t)* vazîno.; nostiso *va ke nê*, *vake* rasto. nd. X 55.

vake *Mordemeki mı ra niya vake. Cinike mı ra vake 'řew bê'.*

Ey mı ra vake ke, mı nêhesno. Domonu vake ke 'ma ve ho nêdi'.

va(t) *Ey se vat-o? Ey u qese-ø nê-vat-o. Dêke sonde tořnunê ho rê sanık-e vat-a.*

Pi vızêri domonunê ho rê lawık-i vat-ê.

Mı key heni/(u qese) va? Mı se vat-o?

Q 56 Zonê zazaki de zamirê şiaxîsê 3.n. (hirêyine, nêr) nominatif de *u* yo. Taê cau de eve *o* ki vazîno. Nostisê na zamiru eve *wo*, *wu* xeletu; nd. X 56.

Q 57 Zuy *ra* zêde namey zd. eve *u* têdîma giredine, u waxt sufiksê *-un* cênê; namo peê de *-n-* sufiks *ra* darino we. Dı varyantê *-un* i estê: *-on*, *-an*. nd. X 57.

Zonê Alman-un u İngiltz-un zuvini ra duri niyo.

Zonê Fransız-un u İtalyan-un u İspanyol-u zuvini ra nêzdiyo.

4. Qesê newey

Qesê newê ke mı W 9 *ra* guretê lista cêri, eve qeydê gıramerê zazaki niyê; coka xeletiyê. Çıke zonê zazaki de dı namey dayima eve izafe ('isim tamlaması') zuvini *ra* gire dinê:

qese, *ver* > *qes-ê ver-i*; *qese*, *pey* > *qes-ê pey*.

Misalê ke lista derê (X 58), eve usilê tırki u almanki vıraziyê: *ver-name* : trk. *ön-ad* ... filan. Taê zonu de, mesela tırki u almanki u kırdaşki de, dı namey ke ardi têlewe, u waxt zu nameo de *newe* pêda beno. Hama zazaki de eve u qeyde nê, eve *izafe* ('isim tamlaması') beno:

alm.	<i>vor</i> , <i>Wort</i> > <i>Vor-wort</i>	<i>Frage</i> , <i>Zeichen</i> > <i>Frage-zeichen</i>
trk.	<i>ön</i> , <i>söz</i> > <i>ön-söz</i>	<i>soru</i> , <i>işaret</i> > <i>soru işaret</i>
zaz.	<i>ver</i> , <i>qese</i> > <i>qes-ê ver-i</i>	<i>pers</i> , <i>nisan</i> > <i>nisan-ê perş-i</i>

Zovina zonu *ra*, eke eve *qese* ve *qese* ('wörtlich übersetzt') çarna *ra* zazaki, her waxt ero qeyde u usilê vatişi nino. Mesela almanki de *Vorname* vazîno, zazaki de çituri vaziyo ke, hem bêro ro qeydê gırameri, hem ki ero *usilê vatişi* (stilistik). Ma ke *Vor-name* *qese* ve *qese* çarna *ra* zazaki, beno **ver-name*. Niya minasivo, ya ki minasiv niyo? Ma ke mordemê *ra* pers kerime, vazîme **vernamê to çıko?* çituri beno, minasiv kuno, ya ki

nê? U/a mordem/e fam keno/a, ya ki cirê tamase yeno? Gumano ke cı rê beno tamase. Dêmake nêbi. Eke heni, na raê ki niya vazime:

**Namê tuyê veri çiko?* 'Wie ist dein/ihr Vorname?'
ya ki **Namê veri çiko?*

Niya minasiv beno, nêbeno? Heya, sertê *qeydê girameri* yeno hurendi; hama hetê *usilê vatişi* ra minasiv nêbeno. Cokao ke tırki de na mesela eve *adı* 'Vorname' u *soyadi* 'Familien-name' hal kerda. Eve na tore zazaki de ki hal beno: *name* 'Vorname', *namê çêy* 'Familien-name'. Nika zuy/e ra perskerime: *Namê to çiko? Namê çê to çiko?* Gumano ke nika hem *sertê girameri*, hem ki *sertê usilê vatişi* amey hurendi. Na misalu ra rind oseno ke, pêdakerdena *qesunê neweu* ('Neologismen') her waxt honde ret niya. Belkia taê qesu de *hurdi serti* yenê hurê, hama leto zêde ret niyo. Terminolojiyê newey gereke zu komisyonê zoni de, eve idara giramericiu pêda bê. Par İsveç de, mektevê tercümaneni de, seweta terminolojiyê zazaki zu seminerê bi; ma dı-hirê rozi *qesunê neweu* sero gureayme. Uza ki bêli bi ke, pêdakerdena terminolojiyê newey, xelê emeg u zonzonayis wazeno.

5. Usıl u torê vatişi (stilistik), nd. I.

5.1 Vatiso nianê minasiv niyo, nd. I.

5.2 Niya nêvazino, nd. I.

5.3 Pasif

Q 59 Zonê zazaki de pasif leto zêde eve usilê morfolozi vazino; pasifê morfolozi eve na formil vıraziyo:

	aktif	pasif
waxto nikaê 'penc' -i-n-'sufiksê şiaxişi'		(kitav) <i>wan-i-n-o</i>
waxto ravêrdaê 'penc' -i-ya-'sufiksê şiaxişi'		(kitav) <i>wan-i-ya-ø</i>
	aktif	pasif
waxto nikaê	<i>we-n-o</i>	<i>wer-i-n-o</i>
(Präsens)	<i>sim-en-o</i>	<i>sim-i-n-o</i>
	<i>kıs-en-o</i>	<i>kış-i-n-o</i>
waxto ravêrdaê	<i>wer-d-ø</i>	<i>wer-i-ya-ø</i>
(Präteritum)	<i>sim-it-ø</i>	<i>sim-i-ya-ø</i>
	<i>kıs-t-ø</i>	<i>kış-i-ya-ø</i>

Taê nostox u qeseykerdoxi eve torê leksikoloji, yanê eve 'Hilfsverb' ('yardımcı fiil') pasif vırazenê: *kışiya* nê, *ame kistene* vanê; *weriya* nê, *ame werdene* vanê; *simiya* nê, *ame simitene* vanê; ... filan.

Na vatis teşirê kırdaxkiyo. Çıke kırdaxki de zê zazaki pasifê morfolozi çino, dariyo we. Coka, vatis u nostis ke eve qeydê zazaki, yanê pasif ve morfolozi ke bibo, hetê girameri ra dayina rast u minasivo.

1. Alfabe (ortografi), nd. cor

1.1 Fonoloji

	xeta	x̣elet / minasiv nê	rast / minasiv	nr. p.	nr. ns.
X 1					
	-ai	şüanu mal u gai kerdi têrra	şüanu mal u gay kerdi têra	W9 27	8
	-oi	çapa doi	çapa doy	W9 27	8
	-ei-	ame lêe meimani	ame leê meymani	W9 27	8
X 2					
	'be	reng 'be rengo	reng be rengo	W9 10	4
X 3					
	ca	ca	cia / ciya	W9 9	4
	ca-	C amerdi	Cüamerdi	W9 24	6
	ca-	cam ordi	cüamordi	W9 27	8
	can-	melmeket de c andanu	melmeket de ciandanu	W9 25	7
X 4					
	D.	Sarê Dersimi	Sarê Dêrsımi	W9 10	4
	D.	kulturê Dersimi	kulturê Dêrsımi	W9 10	4
	D.	Dersimicu	Dêrsımicu	W9 10	4
	e	çe de	çê de	W9 15	5
	e	seri verê kamci çêberi	sêri verê kamci çêberi	W9 24	6
	e	heru, bijeku	heru, bijêku / bızêku	W9 27	8
	e	fotrafı ki mıdere	fotrafı ki mıderê	W9 15	5
	e	ser nekenu	sêr nêkenu	W9 24	6
	e	ez qarşê cı nêvine	ez qarşê cı nêvine	W9 15	5
	e	serke ...	sêr ke ...	W9 24	6
	e	tæ	taê	W9 27	8
	e	ceni	cêni	W9 27	8
	e	dı ree bini	dı rêe bini	W9 15	5
	e	serke qılêrê nê çêyi	sêrke qılêrê nê çêyi	W9 24	6
	e	hire	hirê	W9 15	5
	e	Kures	Kurês	W9 12	4
	e	Mı va serke arıngê nêmanda	Mı va sêr ke, arıngê nêmanda	W9 24	6
	e	serkerdo ke	sêrkerdo ke	W9 25	6
	e	verdo (şiyoy) hetê 'H.'u	vêrdo (şiyoy) hetê 'H.'u	W9 24	6
	e	Kures, Wayırê Kuresuno	Kurês, Wayırê Kurêsuno	W9 11	4
	e	Wayırı jedeyê	Wayırı jêdeê /zêdeê	W9 12	4
	e	Asmeno Bêwayır	Asmêno Bêwayır	W9 2	0
	e	nêverd ra	nêvêrd ra	W9 24	6
	e	Tæ	Taê	W9 27	8
	e	peşkirê ve ivriq ra	pêşkirê ve ivriq ra	W9 27	8
	e	Ze	Zê	W9 24	6
	e	peşkirê	pêşkirê	W9 27	8
	e	Asmeno Bêwayır	Asmêno Bêwayır	W9 2	0
	e	nêjdide merdo	nêjdi de /nêzdi de merdo	W9 15	5

	xeta	xelet / minasiv nê	fast / minasiv	nr. p.	nr. ns.
X 5	<i>ê</i>	... ça herê vejino.	... ça herey vejino/vežino.	W9 5	2
	<i>ê</i>	desponc deqêy	desponc deqey	W9 25	7
	<i>ê</i>	lêwê ninede	lewê nine de	W9 13	4
	<i>ê</i>	sono lêwe	sono lewe	W9 14	4
	<i>ê</i>	yêno	yeno	W9 5	2
	<i>eê</i>	ame lêe meimani	ame leê meymani	W9 27	8
	<i>êy</i>	herêy vejino	herey vejino	W9 5	2
X 6	<i>-h-</i>	Cahilê vazeno ra	Cailê/cayilê vazeno ra	W9 14	4
X 7	<i>-i</i>	pošt	pošti	W9 5	2
	<i>-i</i>	Pošt ke cıdiyo ...	Pošti ke cı diyo ...	W9 5	2
	<i>-i</i>	pošt dano cı	pošti dano cı	W9 5	2
	<i>-i</i>	pošt cıdayene	pošti cı daene	W9 5	2
	<i>-i</i>	Çutır ke ...	Çıturi ke ...	W9 5	2
	<i>-i</i>	Ware key, çutır vejino	Ware key, çıturi vejino /vežino	W9 5	2
	<i>-i</i>	Hen ke	Henı ke	W9 27	8
	<i>i</i>	şia gomike ho de	şıya gomikê ho de	W9 27	8
	<i>i</i>	heru, bijeku	heru, bijêku / bızêku	W9 27	8
	<i>i</i>	hire reyî	hirê rey	W9 15	5
	<i>ı</i>	u het serr ke birra dergı	yi heti ser ke bi ra derg	W9 27	8
	<i>ı</i>	rozı vejino	roz vejino / vežino	W9 27	8
	<i>ı</i>	Aşırû têdine de	Aşırû têdine de	W9 15	5
X 8	<i>şa-</i>	hewro şa	hewro şia	W9 24	6
	<i>şe-</i>	şefil	şêfil	W9 15	5
	<i>şu-</i>	ez şune	ez şıune	W9 15	5
	<i>şu-</i>	şune	şıune	W9 15	5
	<i>şa-</i>	xeleşai	xeleşıay	W9 27	8
	<i>qe</i>	qeqe nê	qe ke nê	W9 11	4
	<i>qe</i>	qeqe nê	qe ke nê	W9 10	4
X 9	<i>r</i>	torna Diyap Ağaya	toına Diyap Ağaya /Ağaya	W9 24	6
	<i>r</i>	purê	puřê	W9 24	6
	<i>r</i>	torna	toına	W9 24	6
	<i>r</i>	zere de maneno	zeře de maneno	W9 25	7
	<i>r</i>	bena pır	bena piř	W9 24	6
	<i>rr</i>	kulturê Dersimi serro	kulturê Dêrsimi sero	W9 10	4
	<i>rr</i>	serro perru saneno ra	sero peřu cêno ra	W9 12	4
	<i>rr</i>	serro vınderime	sero vınderime	W9 10	4
	<i>rr</i>	niseno mali serr	niseno (ro) mali ser	W9 11	4
	<i>rr</i>	nana ro adiri serr	nana ro adiri ser	W9 12	4

nr. nr.xeta

xelet / minasiv nê		rast / minasiv	p.	ns.—
<i>rr</i>	erjiya pêserr	erjiya /erziya pêser	W9 10	4
<i>rr</i>	mekanê çêi serro	mekanê çêy sero	W9 12	4
<i>rr</i>	bêzerr	bêzeri	W9 27	8
<i>rr</i>	Mekanê Duzgini serr	Mekanê Duzgini ser	W9 11	4
X 10				
<i>wu-</i>	wuris	Uris	W9 15	5
<i>wu-</i>	Wuriske amo	Uris ke amo	W9 15	5
<i>wi-</i>	Wiriske şiyô	Uris ke şiyô	W9 15	5
<i>wu-</i>	wuede	uwede	W9 15	5
<i>w</i>	Weriya Kuresiya	Weriya/Horiya Kurêsiya	W9 11	4
X 11				
<i>ġ</i>	Çığa ke	Çıqa ke	W9 12	4
<i>x</i>	Çıxa ke	Çıqa ke	W9 11	4
<i>x</i>	çıxa	çıqa	W9 6	3
<i>v</i>	seveta kış (araze) kerdena ... zoni	seweta kış (araze) kerdena ... zoni	W9 6	3
X 12				
<i>Yi-</i>	Yımam	İmam	W9 15	4
<i>yi-</i>	hetê yılım ra	hetê ilmi ra	W9 15	5

1.2 Herfe minasiv niya

xelet / minasiv nê		rast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
X 13				
<i>Çh</i>	Dorme Çhemide	Dormê ç'emide /çemide	W9 15	5
<i>çh</i>	fekê çhemude	fekê ç'emu de /çemude	W9 15	5
<i>Kh</i>	Khal -Heseni	K'al-Heseni /Kal Heseni	W9 25	7
<i>Kh</i>	Khan viyo	K'an viyo /Kan viyo	W9 15	5
<i>kh</i>	khalikê mı	k'alikê mı / kalikê mı	W9 25	6
<i>kh</i>	khalikê towo	k'alikê too /kalikê too	W9 25	6
<i>kh</i>	çayê khalikê mıra	çaê k'alikê mıra /... kalikê ...	W9 25	6
<i>kh</i>	pir u khal vê	pir u k'al vê / ... kal ...	W9 5	2
<i>kh</i>	Dewa Khela ra Qesê ... Ali	Dewa K'ela ra Qesê ... Ali	W9 3	1
<i>kh</i>	Khani	K'ani / Kani	W9 3	1
<i>kh</i>	Khalo Kokım	K'alo Kokım /Kalo Kokım	W9 12	4
<i>ph</i>	phaçkerdene	paçikerdene / p'açikerdene	W9 9	4
<i>th</i>	Thuzıko	T'uzıko / Tuzıko	W9 15	5
<i>th</i>	Wo thomır	O t'omır / tomır	W9 15	5
<i>th</i>	thomırê Sey Qajiyo	t'omırê Sey Qajiyo / tomırê ...	W9 15	5
<i>th</i>	thomır 200 serra virajiyo	t'omır / tomır ...	W9 15	5
<i>th</i>	thal	t'al / tal	W9 24	6

	xelet / minasiv nê	řast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
X 14				
	<i>rr</i> Hayda kutiku serr da.	Hay da kutıku ser da.	W9 27	8
	<i>rr</i> erzena zerre	erzena zeře	W9 24	6
	<i>rr</i> Kurr	K'ur / Kuř	W9 9	4
	<i>rr</i> řie zerre	řiye zeře	W9 27	8
	<i>rr</i> herra	heře	W9 24	6
	<i>rr</i> İno serra	İno seřa	W9 24	6
	<i>rr</i> Serra bine	Seřa bine	W9 25	6
	<i>rr</i> u het serr ke birra dergı	yi heti ser ke bi ra derg	W9 27	8
	<i>rr</i> řüanu mal u gai kerdi têrra	řüanu mal u gay kerdi têra	W9 27	8
	<i>rr</i> teverr	tever	W9 27	8
	(ĝ) ez rařti xêĝo	ez rařti xêxo	W9 25	6

1.3 Nostiso zêde / derg

	xelet / minasiv nê	řast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
X 15				
	-awo- cawo de hewl	cao de hewl	W9 14	4
	-awo- mevzuato de hirawo	mevzuato de hirao	W9 10	4
	-awo- kultur de cawo jêde	kultur de cao jêde	W9 10	4
	-awo- Cawo ke ...	Cao ke ...	W9 10	4
	-awo- hawo	hao	W9 10	4
	-awo- lawo řia	lao řia	W9 11	4
	-awu- gawu axure ra	gau axure ra	W9 13	4
	-awu- dı lingu serro pawu ra vındeno	dı lingu sero pau/pay ra vındeno	W9 11	4
	-awu- tua ve dest-pawunê yinu ...	tua ve dest-paunê yinu ...	W9 5	2
	-ewo- sarê/hardê Dersimi serrewo	sarê/hardê Dêrsimi seroo	W9 11	4
	-êwu- çêwu de	çêu de	W9 14	4
	-owo- nowo ke řiye dero	noo/nao ke řiye dero	W9 11	4
	-owo- Owo, nowo	Oo, noo	W9 24	6
	-owo- khalikê towo	k'alikê/kalikê too	W9 25	6
X 16				
	-aye Naye ser	Nae ser	W9 25	6
	-aye- dayera çı wazena	daera çı wazena	W9 13	4
	-aye- tayêna	taêna	W9 13	4
	-aye- aye fek ra	ae fek ra	W9 13	4
	-aye- vatena daye	vatena dae	W9 13	4
	-aye- vuryayena Proĝrami	vuryaena proĝrami / prořrami	W9 6	3
	-aye- aye serro	ae sero	W9 13	4
	-aye- saye kero	saê kero	W9 14	4
	-aye- vurnayena zona	vuřnaena zona	W9 6	3

nr. nr.xeta

xelet / minasiv nê		rast / minasiv	p.	ns.—
-aye-	hetê mayera	hetê maera	W9 24	6
-aye-	akerdayeo	akerdaeo	W9 24	6
-aye-	tayena	taêna	W9 12	4
-aye-	Naye ser	Nae ser	W9 25	6
-aye-	Aye mara perskerd	Ae mara perskerd	W9 25	6
-aye-	tayenu xode rareyno	taênu xo de rareyno	W9 25	6
-ayê-	Handayê waşa	Handaê weşa	W9 9	4
-ayê-	Tayê ki	Taê ki	W9 14	4
-ayê-	tayê wazenê	taê wazenê	W9 10	4
-ayê-	Nayê sero	Nae sero	W9 24	6
-ayê-	çayê	çaê	W9 25	6
-ayê-	Diyap Ağayê xo	Diyap Ağaê/Axaê xo	W9 25	6
-ayê-	Sey Rzayê xo	Sey Rızaê xo	W9 25	6
-ayê-	Budelayê Dewe	Budelaê Dewe	W9 3	1
-ayê-	qeqe nê cayê	qe ke nê caê	W9 10	4
-ayi-	amayime	amaime / amayme	W9 24	6
-eyê-	Wayiri jedeyê	Wayiri jêdeê	W9 12	4
-êyê-	qeqe nê rêyê	qe ke nê reê	W9 11	4
-iya-	Roştiya çila Zerduşti	Řoštia ...	W9 9	4
-iya-	Morê beleki veciyay	Morê beleki veciay	W9 14	4
-iya-	çêwu de veciyay	çêu de veciay	W9 14	4
-iya-	Elewiye ^{niya} D.ıcu, kult.ê Elewiye ⁿⁱ	Elewienia D.ıcu, kult.ê Elewieni	W9 11	4
-iya-	hurendiya nişanu	hurendia nişanu	W9 7	3
-iya-	Elewiye ^{niya} Dersimi	Elewienia Dêrsimi	W9 11	4
-iya-	hurendiya xode	hurendia xode	W9 12	4
-iye-	Ornagê Sılayiye	Ornagê Sılayie	W9 3	1
-iye-	Elewiye ⁿⁱ	Elewieni	W9 10	4
-iyu-	kêla Elewiye ⁿⁱ	kêla Elewiuna	W9 10	4
-oyê-	metroyê	metroê	W9 24	6
'be	ewliay 'be	ewliay be	W9 13	4

1.4 Nostiso kê^m / nêmez^t

(xeta)	(xelet / minasiv nê)	rast / minasiv	nr. p.	nr. ns.—
X 17				
-ai-	wair	wayir	W9 24	6
-ia-	şia gomike ho de	şia/şiya gomikê ho de	W9 27	8
-ie-	gomike hora bie teverr	gomike hora bie/biye tever	W9 27	8
-ie-	şie zerre	şie/şiyê zere	W9 27	8
-ie-	rie ho	riê/riyê ho	W9 27	8
-ey-	Meytê rametiye	Meyitê rametiye	W9 24	6

2. İmla
2.1 Piya-ciya nostene

	xelet / minasiv nê	fast / minasiv	nr. p.	nr. xeta ns.
X 18	piya			
--	gencê ma oncenê	gencê ma oncenê	W9 12	4
X 19	--	naskerden e dime	naskerdene dime	W9 10 4
X 20	-bi	Îno '38' dibi .	Îno 38 di bi.	W9 24 6
	-bi	mırd nebiybi	mırd nêbi bi	W9 25 6
	novi	Mordemo ke fetelno ... novi	Mordemo ke fetelno ... no vi	W9 15 5
	-devi	90 sere devi	90 seře de vi	W9 15 5
	-debi	Thomir dewudebi	T'omır dewu de bi	W9 15 5
X 21	-ki	... yaki, ya ki ...	W9 5 2
	-ki	Mıki	Mı ki	W9 15 5
	-ki	Dersımcu rêki	Dêrsımcu rê ki	W9 10 4
X 22	-ke	handê ke	hande ke	W9 25 6
X 23	-ra	u het serr ke birra dergı	yi heti ser ke bi ra derg	W9 27 8
	-ra	gıra gıra uştıra	gıra gıra uşti ra	W9 27 8
X 24	-ve	qutiya tutni dêve avdılkerim'i	qutiya tutni dê ve Avdııl Kerimi	W9 27 8
X 20-27	ciya			
	ne	Uşêno derdêzof ne	Uşêno derdêzofne	W9 25 7
	o	merde o	merdeo	W9 9 4
	bê	bê qimet maneno	bêqimet maneno	W9 6 3
	bi	bı de mı	bıde mı	W9 27 8
X 28	zovina			
	a	verva avdıılkerim'i	verva Avdııl Kerimi	W9 27 8
	s	amık save	amık Save	W9 27 8
	w-	Hazetê ke ma ... pêwırazeme	Hazetê ke ma pê ... vırazeme	W9 5 2

3. Morfolozi

xeta	xelet / minasiv nê	fast / minasiv	nr. p.	nr. ns.
	<i>ra ... 'be</i> M.unê Xıravunu ra 'be Neweşıye ra sevekn.M.unê Xıravınun u Nêweşıye ra sevekn.		W9 10	4
X 29	<i>'be ...</i> Malê Çêi 'be Qısmetê Çêi	Malê Çêy be Qısmetê Çêy ra	W9 10	4
	<i>'be ... ra</i> mısayıveni 'be cem u cematı ki	mısayıveni be cem u cemat ra ki	W9 10	4
X 30	--	Vereşan ra heyana şewe lete	Vereşan ra hata şewelete	W9 6 3
X 31	-a-	ağmekerd a ene	ağmekerdene	W9 5 2

	xelet / minasiv nê	řast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
X 32				
	-e dorme avdılkerim'i gureti	dormê Avdıl Kerimi guret	W9 27	8
	-e Dorme Çhemide	Dormê çemi de / ç'emide	W9 15	5
	-ø qeseykerdena zonzanoĝ	qeseykerdena zonzanoĝi	W9 6	3
	-e doe ho	doê ho	W9 27	8
	-e xêre ho	xêrê ho	W9 27	8
	-e deste maa ho ra	destê maa ho ra	W9 27	8
	-ê Sedef Xatune xêĝê pakiye biye.	Sedef Xatune xêxa/xêĝa pakiye biye.	W9 24	6
	-e mal u gae dewe	mal u gaê dewe	W9 27	8
	-i kokê thuzık ra	kokê tuzıki ra	W9 15	5
X 33				
	-e koçıke uwe	koçıkê uwe	W9 27	8
	-e hore cıĝare pişte	horê cıĝarê pişte têra	W9 27	8
	-e Wertera helme vêrdê ra	Wertera helmê vêrd ra	W9 27	8
X 34				
	-e zonzanoĝ M. Sandonatoe	zonzanoĝe M. Sandonatoe	W9 6	3
	-ene to vatene	to vatêne	W9 27	8
	-ene çe de mendene	çê de mendêne	W9 15	5
	-ene tomır cımitene	tomır cımitêne	W9 15	5
	-ene Mıki cımitene	Mı ki cımitêne	W9 15	5
	-enê nas nekerdenê	nas nêkerdêne	W9 11	4
	-enê Odude dardekerdenê	Odu de dardekerdêne	W9 15	5
	-enê darde kerdenê	dardekerdêne	W9 13	4
	-enê qırvani kerdenê	qırvani kerdêne	W9 13	4
	-enê ŝiyenê caê	ŝiyêne caê	W9 15	5
	-enê miazi potenê	niazi/miazi potêne	W9 13	4
	-enê kerdenê	kerdêne	W9 27	8
	-ênê Ŝiyênê koti	Ŝiyêne koti	W9 15	5
X 35				
	-ên- aqılê to sarê tora vezêno	aqılê to sarê tora vezeno	W9 25	7
	-ên- Vore zaf vorêna	Voře zaf vorena	W9 25	7
	-ên- vore zaf varêna	voře zaf varena	W9 25	7
X 36				
	-en qusiro pëyen	qusiro peên	W9 14	4
X 37				
	-ên Sar rê Herên ... kena?	Sari rê Hereni ... kena?	W9 3	1
X 38				
	-i esker dest ra	eskeri dest ra	W9 25	6
	-i thomır rê vano	t'omıri/tomıri rê vano	W9 15	5
	-i Kutiki avdılkerim'ra fiştdürr.	Kutiki Avdıl Kerimi ra fişti dür.	W9 27	8
X 39				
	-i düalizmi ki nebena	düalizm ki nêbena	W9 12	4
X 40				
	-ê Heyderi ra Kıtavê de Newe	Heyderi ra (zu) Kıtavo de Newe	W9 3	1
	-i Jü ke jü zonê de bin qesey bıkeru,	Jü ke jü zonê de bini qesey bıkeru,	W9 6	3
	-o Warey u pêserokunê mao binu rê	Ware u pêserokunê maê binu rê	W9 5	2

nr. nr.xeta

	xelet / minasiv nê	rast / minasiv	p.	ns.—
X 41	-i avdülkerim vake:	Avdül Kerimi vake:	W9 27	8
X 42	-ik Bavik ke	Baviki ke	W9 27	8
X 43	-in hewesin	hewesin	W9 25	6
	-un Mılaketunê Xıravunu ra	Mılaketunê Xıravınu ra	W9 10	4
	-un Mılaketunê xıravunu rê	Mılaketunê xıravınu rê	W9 14	4
X 44	niya- zon ke ... niyame	zon ke ... nêame	W9 6	3
X 45	-yni Elewiyni de	Elewieni de	W9 10	4
X 46	-iz Areyiz	Areyız	W9 2	0
X 47	-ki Tırkki de	Tırki de	W9 10	4
X 48	-ra Kutiki avdülkerim'ra fiştdürr.	Kutiki Avdül Kerimi ra fişti düri.	W9 27	8
X 49	-te jü yitiqatte	jü yitiqat de	W9 12	4
X 50	-ø hedira ma ard	hedira/hedirê ma ard-e/ø.	W9 24	6
X 51	bi- bivêno	bivêno	W9 12	4
	bi- mordem ... bivêno ki	mordem ... bivêno ki	W9 12	4
	bi- mordem ... bivêno	mordem ... bivêno	W9 12	4
	bi- bivenime	bivênime	W9 14	4
	bi- bivinê	bivinê	W9 24	6
	bi- amê mı bivinê	amê (ke) mı bivinê	W9 24	6
X 52	-ê- Uşêno derdêzof ne	Uşêno derdezofne	W9 25	7
(X) 53	(me-) ama xo vira mekerime	hama xo vira (me)/nê-kerime	W9 14	4
	(me-) Tı ... kêmi mekerê	Tı ... kêmi (me)/nê-kerê	W9 13	4
	(me-) Wayırê Çêi ke mebo	Wayırê Çêi ke nêbo / (mebo)	W9 12	4
	(me-) xo vira mekerime	xo vira nêkerime / (mekerime)	W9 12	4
X 54	ne- ma newazenime	ma nêwazenime	W9 11	4
	ne- xo nezaneno	xo nêzaneno	W9 12	4
	ne- Neweşiye ra	Nêweşiye ra	W9 10	4
	ne- 'bısimlay' nekerd	'bısimlay' nêkerd	W9 13	4
	ne- ser nekenu	sêr nêkenu	W9 24	6
	ne- newazenê	nêwazenê	W9 12	4
	ne- besenekeno	besenêkeno	W9 10	4
	ne- naca nenusneme	naca nênusneme / nênoseme	W9 13	4

nr. nr.xeta

	xelet / minasiv nê	rast / minasiv	p.	ns.—
X 55	<i>ne-</i> nas nekerdenê	nas nêkerdêne	W9 11	4
	<i>va ke</i> Amune Xivêra vêsaie, va ke: '...'	Amune Xivêra vêsaie, vake: '...'	W9 25	7
	<i>va ke</i> Xevere mirê amê, va ke: '...'	Xevere mirê amê, vake: '...'	W9 25	7
X 56	<i>wo</i> wo yitiqat	o yitiqat / u ...	W9 12	4
	<i>wo</i> Wo gezo ke	O gezo ke / u ...	W9 15	5
	<i>wo</i> woki cîmeno	o ki cîmeno / u ...	W9 15	5
	<i>wo</i> wora avê	o ra avê	W9 15	5
	<i>wo</i> wo taw	o taw / u ...	W9 13	4
	<i>wo</i> wo taw	o taw / u ...	W9 13	4
	<i>wo</i> wo çê	o çê / u ...	W9 13	4
	<i>wo</i> wo taw	o taw / u ...	W9 14	4
	<i>wo-</i> wo waxt	o waxt / u ...	W9 15	5
	<i>wu-</i> wuyo	uyo	W9 15	5
X 57	<i>-o</i> Bono u gomura kes tever nêbi.	Bonun u gomura ra kes tever nêbi.	W9 27	8

4. Qesê newey

	xelet / minasiv nê	rast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
X 58	-- verhurendi	hurendia veri	W9 8	3
	-- vername	namê veri	W9 8	3
	-- waxtqese	qesê waxti	W9 8	3
	-- persnisan	nisanê perşi	W9 7	3
	-- peyhurendi	hurendia pey	W9 8	3
	-- çiturqese	?	W9 8	3
	-- edat 'Partikel'	?	W9 8	3
	-- giredais	?	W9 8	3
	-- keshurendi	?	W9 8	3
	-- komqesa (Buchstabieren).. ser vîndet	herfu (Buchstaben) ... ser vîndet.	W9 7	3
	-- komqesa de (cümle de)	?	W9 7	3
	-- makna hengnaena (Drucker) <i>Warey</i>	drukerê <i>Warey</i>	W9 5	2
	-- mavênkerdoğ	?	W9 8	3
	-- moregurê (statistigê)	statistikê	W9 6	3
	-- nişanhurendi	?	W9 8	3
	-- pêseroke	--	W9 1	0
	-- peysernişanhurendi	?	W9 8	3
	-- Teyestey	?	W9 3	1
	-- xonişanhurendi	?	W9 8	3

5. Usıl u torê vatişi (stilistik)

5.1 Vatiso nianê minasiv niyo

xelet / minasiv nê	rast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
-- So-Bê	Zazaki/Kirmancki	W9 8	3
-- Wendoğê hewli	Wendoxê delali	W9 5	2
-- Pêseramayîşê 15/16/17-12-95, Kölnî	Pêseramayîşê Kölni,15/16/17-12-95	W9 6	3
-- Zon u Gramerê Zonê Ma Ser	Gramerê Zonê Ma Ser	W9 6	3

5.2 Niya nêvazîno

xelet / minasiv nê	rast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
-- nisanbiyaena grameri	qesê grameri	W9 7	3
-- serro perru saneno ra	sero peŕu cêno ra	W9 12	4
-- Pêseramayîşê çarine ... ame hurendi	Cematê çarine bi	W9 6	3
-- xêlê zonê xora heskerdoği	xêlê heskerdoğê zoni	W9 6	3
-- dêra ve destunê avdîlkerim'i	dê ra Avdîlkerimi dest	W9 27	8
-- no kerd amade , ard	no kerd hazır, ard	W9 27	8
-- u het serr ke birra dergı	yi heti ser ke bi ra derg	W9 27	8
-- rew u waxt de vejino	hem rew, hem ki waxt de vejino	W9 5	2
-- Wayirê Çêi serro marenê	Wayirê Çêi sero saykenê	W9 14	4
-- hetê itiqati ra sane kero	hetê itiqati ra saê kero	W9 14	4
-- ebe komqesa cêrêne qesê xo kerd ra	niya vake / vake ke:	W9 6	3
-- Wela herre iirmancu ra bo	Wel u heŕe be Kırmancu ro bo	W9 24	6
-- Wela herre iirmancu	Wel u heŕe be Kırmancu ro bo	W9 24	6
<i>u</i> pilê jiaru, diaruno	pilê jiar u diaruno	W9 11	4
<i>u</i> jiaru, diaru ra resno pê	jiar u diaru ra resno pê	W9 11	4
(<i>yê</i>) Her jiara D.i, ... jü Wayirê xo esto	Yê her jiare D.i, ... jü Wayirê xo esto	W9 11	4
<i>w</i> Hazetê ke ma karê <i>W.y</i> pêwırazeme	Hazetê ke ma pê karê <i>W.y</i> ke(ni)me	W9 5	2
(--) (çêneko sarışin)	(çênekê sarışini > *çêneko sarışin)	W9 25	7
(--) (Çêneko sarışin)	(Çênekê sarışini > *Çêneko sarışin)	W9 25	7

5.3 Pasif

xelet / minasiv nê	rast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.—
X 59			
-- zon ke ... niyame qeseykerdene	zon ke ... qesey nêbi	W9 6	3
-- gereke ni qeşi bêrê vatene	gereke ni qeşi vaziyê	W9 11	4
-- Çutır ke ... yêno vinitene	Çıturi ke ... oseno	W9 5	2
-- nêno qeseykerdene	qesey nêbeno	W9 9	4
-- kamci zon zêde êno qeseykerdene	kamci zon zêde qesey beno	W9 6	3

6. Xetê nostişi

xelet / minasiv nê	fast / minasiv	nr. p.	nr.xeta ns.——
-- i rmancu	Kırmancu	W9 24	6
-- Çoka ke ...	Coka ke ...	W9 6	3
-- erziye re roca şemi	erziye ve roca şemi(e)	W9 6	3
-- eve usilê venga Heqî danê	eve usilê xo venga Heqî danê	W9 11	4
-iya- zoveniya fotrafi	zovina fotrafi	W9 15	5
-y - vindbiyena hometa ma	vindbiyaena hometa ma	W9 5	2
a serro darda kerdê	sero darde kerdê	W9 12	4
D. Yitiqatê Dersimi	Yitiqatê Dêrsımı	W9 10	4
e demdino	dêmdino	W9 24	6
e delmaşti	dêlmaşti	W9 10	4
e Hefê	Hêfê	W9 24	6
e sevkmeno	sevekneno	W9 12	4
ê têlêwe de	têlewe de	W9 11	4
ê handêke	hande ke	W9 25	6
ê/e êyre	eyrê	W9 5	2
f kenê tefer	kenê tever	W9 13	4
ı Sey Rzayê xo	Sey Rızaê xo	W9 25	6
ı hewın de	hewın de	W9 27	8
ı Bine tever	Bine tever	W9 25	7
ı Wayırî jü niyo	Wayır jü niyo	W9 12	4
i Qılanciki	Qılanciki	W9 24	6
i xirave bi	xirave bi	W9 15	5
i ewliay 'be teberiki	ewliay be teberik	W9 13	4
i Lingê raveri Wayırê Çê xo	Lingê raver Wayırê Çê xo	W9 14	4
i nasivê xo	nasivê xo	W9 12	4
i Kırmanc	Kırmanc	W9 1	0
i Nasivê Çêi	Nasivê Çêi	W9 10	4
i 3 teneyi	3 teney	W9 15	5
i thomir teyi fetelnênê	t'omir tey fetelnêne	W9 15	5
i hedira ma	hedira/hedirê ma	W9 24	6
i nasibê çêi	nasibê çêi	W9 12	4
i gomike hora bie teverr	gomikê hora biye tever	W9 27	8
i vırasto	vırasto	W9 15	5
i khalikê mıra	k'alikê mıra	W9 25	6
l Dımiki-Kırmacki-Zazaki	Dımilki-Kırmancki-Zazaki	W9 3	1
n Dımiki-Kırmacki-Zazaki	Dımilki-Kırmancki-Zazaki	W9 3	1
n Vırana yare de	Vırara yare de	W9 9	4
r tekmeno sono	terkneno sono	W9 13	4
s ... in Derim	... in Dersim	W9 3	1
w- çiyê wazê.	çiyê vazê.	W9 5	2
x qatixê xo	qatixê/qatığê xo	W9 13	4
x namê jü xezna kulturiyê	namê jü xezna/gezna kulturiyê	W9 12	4
ø dūr'yo	düriyo	W9 25	7

7. İmla almanki ra gore vatis u nostisê qesê Zaza'y

xeta	xelet / minasiv nê	fast / minasiv	nr. nr.	nr. nr.
			p.	ns.—
--	Zeitschrift der Dimili-Kirmanc-Zaza Sprache und Kultur	Zeitschrift für die Sprache und Kultur der Dimili-Kirmanc-Zaza	W9 1	0
-en	Sprache der Zazaen	Sprache der Zaza	W9 3	1
-isch	Zazaisch	Zaza-Sprache	W9 3	1